

**Актуальне інтерв'ю голови Львівської регіональної організації
профспілки працівників НАН України МИКОЛИ
БАЛАГАТРУКА газеті Об'єднання профспілок Львівщини
"Життя і праця"**

**"ПРОФСПІЛКА – ЗА ПОРЯТУНОК АКАДЕМІЧНОЇ
НАУКИ!"**

Процитую насамперед одного з молодих українських, поважаних на міжнародному рівні, вчених Павла Федорука: «Виживе та нація, яка науково озброїться». З наполегливістю шукаю позитиву в поступі нашої науки, незважаючи на війну, бо це сфера, від якої залежить майбутнє України.

– **На чому тримається нині наука воюючої країни?** - питаємо голову Львівської регіональної профспілкової організації працівників Національної академії наук України, кандидата історичних наук, старшого наукового співробітника відділу етнології сучасності Інституту народознавства НАН України Миколи Петровича Балагутрака. Він очолює її з 2018 року. Зараз організація- напередодні важливих структурних, лідерських змін... – Якщо коротко: на ентузіазмі! Згідно Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» зі змінами від січня 2020 року, вона, наша наука, повинна бути профінансована Кабінетом Міністрів на рівні 1,7 відсотка валового внутрішнього продукту(ВВП). Однак, упродовж десяти років фінансування наукової галузі у Держбюджеті України перебуває на рівні 0,2-0,3 %, тобто у вісім разів менше. Окремі тарифні оклади в оплаті праці наших співробітників не змінювалися роками. Бюджет Національної академії наук України уже нині став бюджетом знищення провідної наукової структури України. Отже, в післявоєнні роки, Україні доведеться купувати предорогі багатомільярдні технології, матеріали і устаткування. А якщо глибше осмислити майбутню ситуацію, то повнокровне функціонування науки в Україні є критерієм розвитку не тільки новітніх технологій, матеріалів, науково-технічного прогресу країни в цілому, але й гарантом її незалежності й суверенітету.

– **Що робила в цій ситуації галузева профспілка?** – Профспілка від імені працівників НАН України, не раз зверталась з листами до Президента України, Кабміну, профільних комісій Верховної Ради щодо тотального недофінансування науки в Україні та з вимогою поетапного збільшення фінансування, наближаючи його до положень Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність». Проте, як нам повідомили чиновники з Мінфіну, бюджет НАН України на 2025 рік буде котре «серйозно урізаний» і становитиме лише 6,075 млрд. грн від мінімальної нашої потреби, що становить близько 10 мільярдів грн. Таким чином, у працівників НАН

України на сьогодні – найнижча заробітна плата серед усіх бюджетних структур держави, яких щороку дофінансовують на 10-30 відсотків.

– І є посилення на воєнний стан... – Ми усвідомлюємо складний воєнний і економічний стан, в якому нині знаходиться Україна, проте, навіть у найтяжчі часи інтелектуально розвинені країни розуміли та намагалися зробити все, щоб не втратити свій науковий потенціал, як найбільшу цінність. Це добре усвідомила повоєнна Японія, яка створила після війни «японське чудо» за рахунок збереження і примноження науково-технічного потенціалу. Це давно зрозумів Ізраїль, бо щорічно виділяє із бюджету на розвиток науки 4,3% ВВП. Натомість в Україні останніх десять років на науку виділяли не більше 0,2% ВВП, що у 8 разів менше показника, передбаченого Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність». Наші висококваліфіковані дослідники останніх десять років працюють на голому ентузіазмі і в холодних приміщеннях! До того ж, науково-технічні інститути, на балансі яких високоенергетичне експериментально-дослідне устаткування, не мають досі пільг на оплату комунальних послуг, як це забезпечено, наприклад, освітнім закладам.

– Яка середня зарплата науковця? – Становить приблизно 14 тисяч гривень по НАНУ, тобто навіть нижча, ніж в освітян. Найкраще фінансуються київські наукові установи.

– Як не крути, та ці цифри свідчать, чому наші здібні вчені розбігаються по всьому світові... – Тепер мають можливість для праці за кордоном, здебільшого, науковиці і чоловіки-дослідники пенсійного віку. Адже, для прикладу, в Австрії, США нашим математикам, фізикам, генетикам, мікробіологам, біологам платять 3-10 тисяч доларів проти наших 14 тисяч гривень. У середньому науковці в Україні працюють на 60-80 відсотків зарплатні. Давно не оновлювалася матеріально-технічна база української науки. Спеціалістів, на яких ми поклали десятиліття вишколу, матеріальних трат забирають по суті за безцінь. Дослідницькі ідеї провідних науковців чи проєкти цілого наукового підрозділу отримують гранти від іноземних держав, кінцевий результат яких належить тим, хто вкладає і платить. Сусідня Польща залюбки користується ідеями, мізками українських вчених, охоче надаючи нашим дослідникам своє високотехнологічне лабораторне обладнання. Дещо відрадніше в сфері оборонних проєктів...

– Виступи покійного голови профспілки НАН України Анатолія Широкова, якого не стало в липні минулого року, теж мали ті ж тези і занепокоєння. Чому ці занепокоєння не переходять у щось більш дієве? – Упродовж 2016-2018 років, ми (голови регіональних профспілок), спільно з Анатолієм Івановичем не раз організовували велелюдні акції протесту в регіонах, у Києві перед Верховною Радою, які налічували від трьох до

десяти тисяч співробітників. Закарбувалось найбільше в пам'яті, як охоче бігали до нашої трибуни піаритись депутати ВР: запевняли, що допоможуть, долучали свої підписи до петицій і резолюцій. Коли заборонили профспілкові акції і зібрання у зв'язку пандемією коронавірусу та воєнним станом, ми скеровували листи, звернення до чиновників, скеровували свої пропозиції до комісій ВР і урядовців. Домоглися ухвалення (2016р.) нової редакції Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», який досі не виконується Кабміном. Президент НАН України академік Анатолій Загородній засідає на РНБО поруч з Президентом України Володимиром Зеленським та іншими урядовцями. «Та штурхайте їх»,- кажемо своїм авторитетам... На жаль, жодних змін, бо наука їм не дуже цікава. Віце-президент НАНУ Олег Рафальський, до слова брав участь в організаційному 7-му з'їзді галузевої Профспілки, і на засіданні Президії ЦК профспілки ще у грудні минулого року сказав прямо: нічого від Верховної Ради і найвищої виконавчої влади добитися не вдалося, грошей катма. Оплата праці, порівняно навіть з минулим роком знизилася на 15 відсотків при існуючій інфляції і збільшеному відрахуванні на військовий збір.

– А чи дуже, чесно кажучи, наполягають ваші високопосадовці на підвищенні посадових окладів? Наскільки відомо, тарифікація керівництва НАНУ і решти працівників мають різні тарифікаційні підстави, фінансуються по-різному. Чи не це є однією з причин звільнення науковців Академії наук за власним бажанням і пошуку праці деінде? – Так, діючі схеми посадових окладів працівників НАН України по-різному передбачають тарифні оклади категорій працюючих: адміністрацій установ, керівників наукових підрозділів, наукових співробітників за посадами, лаборантів, інженерно-технічних працівників, зберігачів фондів, бібліотекарів, архівістів, працівників критичної інфраструктури, тощо. У відповідності до визначених посадових окладів даних категорій додаються оплати: за науковий ступінь, вчене звання, науковий стаж або просто за стаж на займаній посаді. Відчутна проблема в тому, що посадові оклади на основному місці роботи, зокрема, інженерів, лаборантів, музейних працівників, бібліотекарів, працівників господарських служб є доволі низькими, меншими за мінімальну заробітну плату в Україні. Сюди слід додати й згадуване вже хронічне недофінансування галузі. Зате у привілейованому стані знаходиться Президія НАНУ, наші академіки, для яких уряд передбачив окремий бюджет – на рівні понад 100 відсотків посадових окладів,- що робить їх черствішими до повсякденних потреб тих, хто безпосередньо утверджує академічну науку новими знаннями і науковими досягнення. Науковці часто обурюються з цього приводу, але, на жаль, такої методології взаємодії Кабміну з керівництвом бюджетних установ змінити не вдається.

- А чи є наполегливість? – Профспілки спільно з Президією НАНУ не раз виходила з пропозиціями щодо перегляду тарифних окладів

працівників НАНУ на їх збільшення, але вирішення цього питання досі немає. Останніми роками влада всіх рівнів в Україні категорично відкидає всі ініціативи від Профспілок і будь-яку співпрацю з нами. Всі наші конструктивні пропозиції, звернення, листи пускають по колу, і нам надходять «причесені» відписки та запевнення. У Профспілці НАН України, нарешті, скликано з'їзд і вирішено важливу організаційно-структурну проблему обрання очільника галузевої Профспілки. Профлідером обрано більшістю голосів старшого наукового співробітника Інституту філософії імені Григорія Сковороди кандидата філософських наук Миколу Олександровича Гудкова, заступниками - голову Київської Регіональної організації профспілки працівників НАН України В.М. Столярова і заввідомом оргроботи та інформаційно-аналітичного забезпечення апарату ЦК Профспілки Н.С. Педченко. Діючий Статут не передбачав форс-мажорних обставин, а всі інші зміни до Статуту відбувалися за погодження Голови. Півроку ми ходили по цьому колу, та все ж вийшли на правове розв'язання й реалізували його в демократичний спосіб. Здолали організаційну кампанію в первинних профорганізаціях і регіональних структурах профспілки з одного нагального питання – обрання делегатів VII з'їзду Профспілки працівників НАН України на вибори голови профспілки, які відбулися в Києві наприкінці березня 2025 року в режимі, у тому числі, офлайн-голосування, як це записано в Статуті. Відповідно до узгодженої квоти (1 від 300 осіб) у Львівській регіональній організації обрано 4 делегати на черговий VII з'їзд Профспілки. Тільки після цієї демократичної процедури внесли всі необхідні зміни до Статуту профспілки НАНУ, які відповідають викликам сьогодення і сприяють новим можливостям для профспілкової діяльності.

– Посада профлідера НАНУ не проста, громадська, а людський фактор, авторитет лідера при таких розкладах в суспільстві немаловажний, особливо у співпраці з соціальними партнерами при потужних важелях впливу роботодавців і влади. Як думаєте оправдає довіру і сподівання? – Очікування дуже великі: Профспілка працівників НАНУ повинна відновити свою активну діяльність на соціальне забезпечення працівників установ, домогтися 100 відсоткового фінансування науковців Академії Наук і, таким чином, у своїй тягловій колії, сприяти розвитку науки в Україні.

– Дай, Боже, як кажуть, і нашим вовків з'їсти. Завдання гідне, амбітне, яке для Профспілки означає по суті порятунок української науки, поступ в авторитеті організації. А яка структура вашого регіонального відділення? – Значно менша, ніж було десять років тому. Але нині у Львівській регіональній профспілковій організації зосереджено – 16 дослідницьких установ, де ще продовжують працювати 1665 осіб, серед яких 1333 члени профспілки. Загальна ж чисельність працівників НАН України складає 25675 осіб, з них – 17545 членів профспілки. Понад

100 років Національна академія наук України забезпечувала науковий поступ нашої держави і, сподіваємось, що у найближчому цивілізаційному майбутньому буде успішно працювати для відбудови й розвою України.

Дякую за відверту розмову.

Ольга Лобарчук

28 квітня 2025 р. № 7-8 (1169-1170)